

Kateryna Markova

Problemy zabójstwa eutanatycznego w świetle prawa karnego Ukrainy oraz innych krajów postradzieckich

Studia Iuridica Lublinensia 18, 73-82

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KATERYNA MARKOVA

Problemy zabójstwa eutanatycznego w świetle prawa karnego Ukrainy oraz innych krajów postradzieckich

*Problems of euthanasia murder according to the criminal law
of Ukraine and other post-Soviet countries*

A analizując każde zjawisko prawne, należy zacząć przede wszystkim od jego definicji i możliwych wariantów jej interpretacji. W literaturze publicystycznej, medycznej oraz prawniczej można znaleźć różne zastosowanie terminu „eutanazja”, nadające mu wiele odcieni. W rezultacie dochodzi do tego, że trudno jednoznacznie zinterpretować pojęcie, ponieważ określa się nim nie jedno, a kilka zjawisk odległych od siebie.

W ostatnich latach na Ukrainie oraz w byłych państwach ZSRR podjęto wiele prób zdefiniowania zjawiska eutanazji. W tej kwestii zdania są podzielone, w związku z tym zachodzi potrzeba uporządkowania rozumienia tego terminu. Jak się wydaje, różnica w określeniach może dotyczyć następujących kategorii:

- a) stan zdrowia (nie określono, zdrowy, chory lub nieuleczalnie chory);
- b) forma i rodzaj prośby (niedwuznaczna, powtarzająca się, prośba, zgoda, życzenie, żądanie);
- c) rodzaje cierpienia (fizyczne, psychiczne, duchowe, moralne);
- d) stopień cierpienia (nieznośne, ciężkie);
- e) możliwość przedstawienia interesów chorego, pełnomocnictwo.

W wydaniu *Wielkiej medycznej encyklopedii* z 1986 r. czytamy: „eutanazja – umyślne przyśpieszenie śmierci nieuleczalnie chorej osoby w celu skrócenia jej cierpienia”.¹ Pojawienie się w niej terminu „eutanazja” należy uważać za osiągnięcie, ponieważ w byłym Związku Radzieckim, w tym na Ukrainie, pojęcie „euta-

¹ БМЭ. 1986. Т. 27, с. 555.

nazja” oraz związane z nim zjawiska na przestrzeni dziesięcioleci nie funkcjonowały w opinii publicznej. Nie zmieniłoby się to, gdyby nie bioetyka.

W wielu kodeksach karnych państw postradzieckich wyodrębniony jest uprzywilejowany typ przestępstwa, mieszczący się w prawnym określeniu eutanazji. Ustawodawca w tych przypadkach celowo nie korzystał z terminu „eutanazja”, chcąc uniknąć nieporozumień związanych ze zbyt szerokim i często dość sprzecznym pojmowaniem tego terminu. Natomiast w kodeksach karnych niektórych państw (Mołdawia, Azerbejdżan) użyto terminu „eutanazja”.

Po raz pierwszy w akcie normatywnym Ukrainy termin „eutanazja” (*еутаназія*) znalazł się w części 2 art. 52 ustawy Ukrainy o ochronie zdrowia z 19 listopada 1992 r. Stwierdza się w nim, że „pracownik medyczny ma zakaz dokonania eutanazji – umyślnego przyspieszenia śmierci lub pozbawienia życia nieuleczalnie chorego człowieka w celu skrócenia jego cierpień”.

Od tego momentu możemy zatem mówić o uprawomocnieniu się terminu eutanazja w badaniach naukowych.

Mówiąc o eutanazji jako czynie prawnokarnym, ważne jest rozróżnienie między definicją filozoficzną, medyczną a prawnym określeniem terminu. O ile w pierwszym wypadku główny akcent jest położony na istotę tego terminu, w drugim – na sposób dokonania, to w trzecim przypadku – na kwalifikacje czynu oraz ustalenie odpowiedzialności za ten czyn.

Uważam, że z punktu widzenia prawa karnego nie powinno się rozróżniać eutanazji aktywnej i pasywnej. Zabójstwo eutanatyczne jest to eutanazja aktywna, czynna, ale nie można używać terminu „eutanazja pasywna”, bo opisywane w literaturze przykłady owej eutanazji spełniają znamiona czynu nieudzielenia pomocy (zaniechanie udzielenia świadczenia zdrowotnego).

A zatem w prawnokarnym rozumieniu pojęcia eutanazja będzie to ***umyślne spowodowanie śmierci osoby na jej żądanie, pod wpływem współczucia, w celu uwolnienia jej od cierpień.***

Jeżeli zaakceptujemy taką definicję, możemy zastanawiać się nad ewentualnymi zmianami w prawie karnym Ukrainy i postawić następujące pytania dotyczące:

a) wydzielenia nowego odrębnego typu przestępstwa – zabójstwo dokonane na żądanie osoby pod wpływem współczucia w celu wybawienia jej od cierpień;

b) granic pomiędzy proponowanym typem przestępstwa i innymi podobnymi typami przestępstw, w tym i zabójstwem, określonym w art. 115 kodeksu karnego Ukrainy.

Obecnie każde państwo, które pretenduje do miana państwa prawa, przywiązuje dużą wagę do ochrony praw i wolności każdego człowieka.

Na istniejący w społeczeństwie stosunek do przestępstwa i do przestępcy składa się wielowiekowa tradycja i wyznawane przez ludzkość wartości moralne.

W Rosji już w XVIII w. na poziomie ustawodawczym eutanazja i samobójstwo były zakazane i karane. Lekarz miał obowiązek walczyć o życie chorego bez względu na rokowanie, z kolei osoba duchowna miała łagodzić cierpienia chorego. Można stwierdzić, że w tych czasach człowiek był traktowany jako przedmiot prawa, w związku z czym jego wola w stosunku do własnej śmierci była traktowana jako czyn karalny. Ale też można zauważyć, że preferowano ochronę życia.

W nauce prawa karnego okresu przedradzieckiego nie prowadzono badań oraz opracowań dotyczących instytucji zgody poszkodowanego. Większość naukowców i praktyków negowała znaczenie zgody pokrzywdzonego jako warunku wykluczającego odpowiedzialność karną.

Niektórzy wykluczali jednak możliwość pełnego ignorowania zgody pokrzywdzonego i proponowali rozpatrywać zabójstwo za zgodą ofiary jako *delictum sui generis*. Tylko N. A. Nekłudow uznawał bezkarność zabójstwa, jeśli była zgoda ofiary.²

Poglądy karnistów doprowadziły do rozróżnienia zabójstwa za zgodą od umyślnego zabójstwa w rosyjskim przedrewolucyjnym ustawodawstwie karnym. W „Ugołownom Ułożenii” z 22 marca 1903 r. w Rozdziale XXII „O pozbawieniu życia” w art. 460 było przewidziane zmniejszenie odpowiedzialności karnej za zabójstwo osoby, „popelnione na żądanie i pod wpływem współczucia do niej”.

Następna próba prawnego rozstrzygnięcia problemu eutanazji była podjęta w k.k. Ukraińskiej SRR z 1 czerwca 1922 r., który zamieścił w art. 143 przepis „o niekaralności zabójstwa na żądanie ofiary i pod wpływem współczucia do niej”. Analogiczny przepis istniał w kodeksach karnych wszystkich Republik Związku Radzieckiego. Jednak obowiązywał on tylko do 3 stycznia 1923 r.

Jak wiemy, na czwartej Sesji Ogólnorosyjskiego Centralnego Komitetu Wykonawczego (11 października 1922 r.) N. W. Krylenko przedstawił dowody przemawiające za wycofaniem tego przepisu, istota tych dowodów sprowadzała się do tezy, że „można udowodnić fakt żądania, ale brakuje możliwości sprawdzenia obecności faktu współczucia”.³

W okresie od 1929 r. do 1938 r. pytanie o zgodę pokrzywdzonego w teorii prawa karnego zostało czasowo zapomniane. W literaturze prawnej okresu radzieckiego, jak zauważa M. I. Kowalew (М. И. Ковалев), „sam temat śmierci był niewygodny dla budowanego wówczas społeczeństwa. Przez dłuższy czas nie publikowano statystyki nie tylko samobójstw, ale i zabójstw”.⁴ Od 1938 r. do 1960 r. problem zgody pokrzywdzonego został przedstawiony w wydanych

² Н. А. Неклюдов, *Руководство к особенной части российского уголовного права*, Т. 1, СПб., 1876.

³ Н. В. Крыленко, *Обвинительные речи*, Москва 1978, s. 49.

⁴ М. И. Ковалев, *Право на жизнь и право на смерть*. „Государство и право” 1992, № 7, s. 68.

w tym czasie podręcznikach prawa karnego.⁵ Na ten temat pojawiło się wiele wątpliwości.

A. B. Sacharow proponował do modelu teoretycznego kodeksu karnego włączyć normę o zgodzie pokrzywdzonego, analogicznie jak w art. 12 k.k. RSFR z 1960 r., zgodnie z którym osoba, która popełniła przestępstwo pod wpływem alkoholu, nie jest zwolniona od odpowiedzialności karnej.⁶ L. D. Gauchman w pewnych przypadkach uznawał zgodę pokrzywdzonego za okoliczność wyłączającą karalność czynu.⁷ A. N. Krasikow w 1972 r. w swojej dysertacji na temat „Zgoda pokrzywdzonego jako okoliczność wykluczająca odpowiedzialność karną i karalność czynu zgodnie z radzieckim prawem karnym”, a później w opublikowanej monografii postawił pytanie o „rozszerzenie kręgu przestępstw, w sprawie których wszczęcie postępowania karnego powinno być dokonywane z uwzględnieniem zdania pokrzywdzonego, i o to, czy żeby zgodzie pokrzywdzonego w ustawodawstwie nadawać znaczenie okoliczności wyłączającej przestępczość czynu i odpowiedzialność karną”.⁸

W kodeksie karnym RSFR z 1960 r. nie podkreślono należycie znaczenia zgody pokrzywdzonego. W późniejszych latach widoczne było negatywne podejście do pytań związanych ze zjawiskiem eutanazji. Próba ustawodawczego uregulowania zabójstwa eutanatycznego była podjęta przez rosyjskich naukowców podczas przygotowania projektu dzisiaj obowiązującego kodeksu karnego Rosyjskiej Federacji (1996): Art. 106 mówi: „pozbawienie życia pokrzywdzonego z powodu współczucia (eutanazja) w związku z jego ciężką nieuleczalną chorobą i (lub) nieznośnymi fizycznymi cierpieniami – pod warunkiem jego dobrowolnej na to woli – podlega karze aresztu od czterech do sześciu miesięcy lub pozbawienia wolności do lat 3”.⁹ Jednak w późniejszym czasie artykuł ten został wyłączony z projektu k.k. RF.

Ustawodawstwo Ukrainy zajmuje negatywne stanowisko w stosunku do możliwości legalizacji eutanazji i bezwzględnie zabrania stosowania metod przewidujących skrócenie życia człowieka. Według cz. 4 art. 281 k.c. Ukrainy: „Zakazane jest pozbawienie życia osoby fizycznej na jej własną prośbę”. W art. 52

⁵ *Уголовное право. Часть Общая*. Москва 1938; А. А. Герцензон, *Уголовное право. Часть Общая*, Москва 1946; *Советское уголовное право. Часть Общая*, под. ред. М. Д. Шагородского, Н. А. Беляева, Ленинград 1960.

⁶ *Уголовный закон. Опыт теоретического моделирования*, Москва 1987, s. 138.

⁷ Л. Д. Гаухман, *Уголовно-правовое значение «согласия потерпевшего» на причинение смерти и телесных повреждений*, Тр. Киев. Высш. шк. МВД СССР. Киев 1976, № 10, s. 98.

⁸ А. Н. Красиков, *Кандидатская диссертация «Согласие потерпевшего как обстоятельство, исключающее уголовную ответственность и наказуемость деяния по советскому уголовному праву»*, Саратов 1972.

⁹ Проект УК РФ // Российская газета 1995, 25 янв.

ustawy o ochronie zdrowia (1992) podkreślono: „[...] aktywne działania dotyczące podtrzymania życia chorego powinny trwać do momentu stwierdzenia stanu człowieka określonego jako nieodwracalna śmierć. Reguły dotyczące zaprzestania takich czynności, pojęcie i kryteria śmierci ustalane są przez Ministerstwo Ochrony Zdrowia Ukrainy odpowiednio do współczesnych wymogów międzynarodowych. Pracownikom medycznym zabrania się dokonania eutanazji – umyślnego przyspieszenia śmierci lub uśmiercenia nieuleczalnie chorego człowieka w celu skrócenia jego cierpień”.

Art. 80 ustawy – Podstawy ustawodawstwa Ukrainy o ochronie zdrowia – przewiduje odpowiedzialność za naruszenie przepisów: „Osoby winne naruszenia przepisów ustawodawstwa o ochronie zdrowia ponoszą odpowiedzialność cywilną, administracyjną i karną zgodnie z ustawodawstwem”.¹⁰ Prawo pacjenta do odmowy leczenia na każdym etapie odpowiada międzynarodowym normom dotyczącym przestrzegania praw człowieka. Ustawa Ukrainy – Podstawy ustawodawstwa Ukrainy o ochronie zdrowia, z dnia 19 listopada 1992 r., w art. 43 „Zgoda na ingerencję medyczną” przewiduje prawo pacjenta do odmowy leczenia. „Zgoda poinformowanego pacjenta zgodnie z art. 39 niniejszej ustawy jest niezbędna do zastosowania metod diagnostyki, profilaktyki oraz leczenia. W stosunku do pacjenta małoletniego (do 14 r. ż.), a także pacjenta ubezwłasnowolnionego przez sąd, ingerencję medyczną podejmuje się za zgodą ich przedstawicieli ustawowych”.

W przypadku kiedy brak zgody może doprowadzić do ciężkiego stanu pacjenta, lekarz jest zobowiązany wytłumaczyć mu to. Jeżeli pacjent nadal odmawia leczenia, lekarz ma prawo wziąć od niego pisemne potwierdzenie odmowy, a przy braku możliwości otrzymania takiego – poświadczyć odmowę odpowiednim aktem w obecności świadków. Pacjent, który posiada pełną zdolność do czynności prawnych i uświadamia sobie znaczenie swoich czynów oraz może panować nad nimi, ma prawo do odmowy leczenia. Jeżeli odmowę wyraża przedstawiciel ustawowy, a może to spowodować poważne skutki dla pacjenta, lekarz powinien poinformować o tym odpowiednie organy państwowe.

Pewne zamieszanie wywołuje stosowanie pojęcia „eutanazja bierna lub pasywna”. Problem polega na tym, że według autorów stosujących ten termin jest to czyn polegający na zaniechaniu – najczęściej podawany przykład – tj. odstąpieniu od podjęcia lub kontynuacji leczenia. Uważam, że jeśli powyżej opisany czyn został popełniony bez wiedzy chorego, lub niezgodnie z jego wolą, jest to nieudzielenie pomocy osobie, która znajduje się w stanie zagrożenia życia (art. 136 k.k. Ukrainy) lub nieudzielenie pomocy choremu przez pracownika

¹⁰ *Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року, Відомості ВРУ 1993, №4, s. 19.*

medycznego (art. 139 k.k. Ukrainy). Jeżeli natomiast osoba (pacjent) będąca w pełni władz umysłowych i zdolna do rozpoznania oraz oceny swojej sytuacji nie wyraża zgody na udzielenie pomocy, a wręcz sprzeciwia się temu – to w tym przypadku nie można mówić o popełnieniu przestępstwa nieudzielenia pomocy, a tym bardziej o tak zwanej „eutanazji biernej”.

Analogiczne ustawodawcze konstrukcje znajdują się w prawie medycznym reszty krajów Wspólnoty Niepodległych Państw.

Warto zauważyć, że sam przepis zakazujący dokonania eutanazji, bez odpowiedniej sankcji, często zostaje „martwym”, ponieważ wśród krajów postradzieckich tylko w kodeksach karnych Azerbejdżanu (art. 135), Gruzji (art. 110) i Mołdawii (art. 148) wprowadzono odpowiedzialność karną za dokonanie zabójstwa eutanatycznego.

Zgoda ofiary na pozbawienie jej życia, zgodnie z obowiązującym prawem karnym Ukrainy, nie wyklucza odpowiedzialności za zabójstwo. W świetle ukraińskiego prawa karnego zabójstwo eutanatyczne nie należy do typów przestępstw uprzywilejowanych i może być rozpatrywane w praktyce jako typ podstawowy – zabójstwo umyślne zgodnie z cz. 1 art. 115 k.k. Ukrainy. Takie ujęcie ustawodawcze wywołuje oczywiste trudności podczas wymierzania kary za dokonanie tego czynu.

Wszystkie okoliczności popełnionego przestępstwa i wymierzenie kary za zabójstwo eutanatyczne podlegają uznaniu sądu; cz. 1 art. 115 k.k. Ukrainy przewiduje karę pozbawienia wolności od 7 do 15 lat.

Sąd powinien brać pod uwagę szczególne okoliczności tego czynu: żądanie ofiary, obecność motywu współczucia u sprawcy i zgodnie z nimi wymierzyć odpowiednią karę, ale w granicach sankcji wymienionego artykułu, bez możliwości odzwierciedlenia społecznej szkodliwości dokonanego czynu.

Pytanie o to, czy należy zmniejszać odpowiedzialność karną za popełnienie zabójstwa z motywem współczucia (zabójstwo eutanatyczne), a jeżeli tak, to w jaki sposób, jest przedmiotem szerokiej dyskusji od ponad trzydziestu lat. Przestępstwo to nie jest aż tak bardzo rozpowszechnione, ale niebezpieczeństwo tego czynu jest jednak na tyle duże, że uzasadnia wyodrębnienie specjalnej odpowiedzialności za jego popełnienie. W ostatnim czasie można zauważyć znaczący wzrost tych przestępstw. Eutanazja odróżnia się od innych zabójstw charakterem latentnym.

Z przeprowadzonej analizy różnych aspektów eutanazji można wywnioskować, że na Ukrainie niezbędne jest rozwiązanie sprzeczności między praktyką ustawodawczą zakazu eutanazji, brakiem odpowiedniego przepisu w kodeksie karnym a realną praktyką medyczną latentnego jej przeprowadzania. W tym celu z podstawowego przepisu o zabójstwie należy wyodrębnić samodzielny, uprzywilejowany typ przestępstwa – zabójstwo eutanatyczne.

Zabójstwo przewidziane w art. 115 k.k. Ukrainy – umyślne pozbawienie życia innego człowieka popełnione pomimo jego woli – kwalifikowane jest jako akt przemocy wobec osoby. Ze względu na szczególną sytuację motywacyjną sprawcy popełniającego czyn na żądanie i pod wpływem współczucia, uzasadniona jest łagodniejsza odpowiedzialność karna za ten czyn.

Eutanazja (pod wieloma względami) przypomina zabójstwo. Przedmiotem eutanazji jest życie ludzkie; strona przedmiotowa charakteryzuje się działaniem; strona podmiotowa – umyślnością, sprawca działa z zamysłem pozbawienia życia człowieka; podmiotem przestępstwa jest każdy człowiek zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Jednak niektóre cechy eutanazji nie pozwalają na całkowite utożsamienie tego czynu ze zwykłym zabójstwem i kwalifikowanie go według art. 115 k.k.

Kwalifikacja zabójstwa eutanatycznego, według cz. 1 art. 115 k.k. Ukrainy, narusza jedną z podstawowych zasad prawa karnego. Zasada sprawiedliwości (*unicuique suum*) wymaga, żeby kara i inne środki mające karnopravny charakter były stosowane wobec osoby, która popełniła przestępstwo, odzwierciedlały charakter i stopień społecznej szkodliwości czynu, okoliczności jego popełnienia oraz osobowość winnego.

Ustawodawcze doświadczenie krajów europejskich i przeprowadzona ocena istniejących w doktrynie prawa karnego poglądów w tej kwestii pozwala zaproponować następującą redakcję uprzywilejowanej normy kodeksu karnego Ukrainy o odpowiedzialności za zabójstwo na żądanie i pod wpływem współczucia (zabójstwo eutanatyczne):

Artykuł 115¹. Zabójstwo eutanatyczne

Kto zabija człowieka na jego żądanie i pod wpływem współczucia dla niego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 5.¹¹

Zaproponowana norma pomoże uniknąć dwóch niebezpiecznych skrajności: dekryminalizacji eutanazji i utożsamiania jej ze zwykłym zabójstwem. A to oznacza, że uniknie się wielu problemów wynikających z karnopravnej oceny danego czynu.

We wszystkich krajach świata, zgodnie z kodeksami karnymi, eutanazja (zabójstwo eutanatyczne) jest przestępstwem, nawet w tych dopuszczających częściową dekryminalizację tego czynu.

Biorąc pod uwagę takie niejednoznaczne postrzeganie eutanazji przez społeczeństwo, ustawodawcy większości krajów starają się unikać terminu „eutana-

¹¹ Rozmiar sankcji wyznaczono z uwzględnieniem doświadczenia ustawodawczego krajów przewidujących odpowiedzialność karną za zabójstwo eutanatyczne oraz rozmiaru sankcji za inne uprzywilejowane typy zabójstw w kodeksie karnym Ukrainy.

zja” w aktach prawnych, określając ten czyn dosłownie jako zabójstwo na żądanie (życzenie, prośbę). Wydzielają przy tym uprzywilejowany typ przestępstwa zabójstwa na życzenie, ze wskazaniem na motyw (w tymże artykule) lub określając motyw współczucia w części ogólnej kodeksu karnego jako okoliczność łagodząca. Ale w części krajów ustawodawca w ogóle nie ustosunkowuje się do tego typu zabójstwa i pozostawia problem do rozstrzygnięcia praktyce sądowej.

Obecnie osobne przepisy dotyczące zabójstwa na życzenie pokrzywdzonego (zabójstwa pod wpływem współczucia) znajdują się w kodeksach karnych wielu krajów świata.¹²

Są państwa postradzieckie, w których zabójstwo na żądanie pokrzywdzonego jest kwalifikowane według przepisu o umyślnym zabójstwie, z uwzględnieniem motywu współczucia jako okoliczności łagodzącej, określonej w części ogólnej kodeksu karnego:

- motyw współczucia (Kazachstan, Rosja¹³, Tadżykistan),
- na prośbę ofiary znajdującej się w bezwyjściowym (beznadziejnym) stanie (Litwa).

Analiza prawna typów przestępstw w przypadku zabójstwa na żądanie (życzenie, prośbę) pokrzywdzonego, przewidzianych w ustawodawstwach karnych różnych krajów, świadczy o tym, że główne różnice w ich konstrukcji są uwarunkowane stopniem konkretyzacji cech charakteryzujących poszczególne działania, czyny. Przede wszystkim chodzi o wskazanie na motyw, cel (specyfika opisanego podmiotowej strony czynu) i przedmiotowe okoliczności danego przestępstwa (przedmiot, strona przedmiotowa typu przestępstwa).

Różnica przedstawia się już w nazwach odpowiednich typów przestępstw, na przykład: zabójstwo na prośbę pokrzywdzonego (Gruzja); eutanazja (Azerbejdżan). W Mołdawii odpowiedni typ przestępstwa ma podwójną nazwę: „Pozbawienie życia na życzenie osoby (eutanazja)”.

Główne różnice w konstrukcji prawnej typu zabójstwa eutanatycznego polegają na tym, że ustawodawca wprowadza do rozpatrywanego typu przestępstwa pewne cechy o charakterze obowiązkowych. Przede wszystkim mowa jest o motywie i celu danego czynu oraz ich wskazaniu. Brak w kodeksach karnych

¹² Do nich należą: Australia (§ 77), Azerbejdżan (art. 135), Boliwia (art. 257), Brunei (wyjątek 5 art. 300), Niemcy (§ 216), Grecja (art. 300), Gruzja (art. 110), Dania (art. 239), Indie (wyjątek 5 art. 300), Islandia (art. 213), Hiszpania (art. 143), Włochy (art. 579), Kolumbia (art. 326), Kostaryka (art. 116), Liban (art. 552), Makao (art. 132), Macedonia (art. 124), Mołdawia (art. 148), Holandia (art. 293), Paragwaj (art. 106), Peru (art. 112), Polska (art. 150), Portugalia (art. 134), Republika Korei (art. 252), Salwador (art. 130), San Marino (cz. 3 art. 150), Sudan (ust. 2 art. 131), Urugwaj (art. 37), Chorwacja (art. 94), Szwajcaria (art. 114), Japonia (art. 202).

¹³ Zgodnie z ustawodawstwem Rosyjskiej Federacji, motyw współczucia przewidziany jest w § 1 „d” art. 61 k.k. RF – „Okoliczności łagodzące odpowiedzialność”.

tych krajów wskazania na motyw i cel danego czynu pozwala interpretować ten przepis bardzo szeroko.

Obok motywu i celu jako jakości obowiązkowego elementu konstrukcji prawnej rozpatrywanego przestępstwa, może występować przedmiotowa **charakterystyka stanu pokrzywdzonego**. Taki dodatkowy element ma na celu maksymalne zawężenie obszaru zastosowania tego uprzywilejowanego typu. W kodeksie karnym Azerbejdżanu pokrzywdzony jest określony jako „chory”, w kodeksie karnym Gruzji – jako „umierający”.

Jedną z ważnych cech konstrukcji rozpatrywanego typu czynu jest wskazanie na **sposób wyrażenia woli ofiary** o spowodowanie jej śmierci. Praktycznie we wszystkich przypadkach taki przejaw woli jest obowiązkową cechą, przy kwalifikacji czynu jako uprzywilejowanego zabójstwa.

Inną właściwością określenia przez ustawodawcę typu przestępstw związanych z uśmiercaniem osób chorych jest to, że w kodeksach karnych większości krajów ustawodawca prawie nigdy nie bierze pod uwagę przypadku, kiedy zabójstwo dokonane jest z motywu współczucia, ale **bez prośby pokrzywdzonego**. Dokonanie zabójstwa człowieka bez jego żądania w żadnym przypadku nie może być uznane za eutanazję (zabójstwo eutanatyczne).

Ustawodawca Mołdawii dopuszcza możliwość przyjęcia decyzji o dokonaniu eutanazji nie tylko przez samą osobę, ale także – w stosunku do osoby niepełnoletniej – również przez członków rodziny. Art. 148 k.k. brzmi: „pozbawienie życia osoby z powodu nieuleczalnej choroby lub nieznośnych fizycznych cierpień na życzenie osoby lub w stosunku do niepełnoletniego – jego rodziny”. Interesujący jest fakt, iż ustawa nie określa dokładnie kręgu osób należących do rodziny. Niezbędne jest także rozpatrzenie ważnego elementu strony przedmiotowej omawianego przestępstwa – **sposób spowodowania śmierci**. Z reguły kodeks karny, który zawiera odpowiedni typ przestępstwa, nie wskazuje na sposób spowodowania śmierci. Wyjątkiem jest kodeks karny Azerbejdżanu, który w art. 135: „spełnienie prośby chorego o przyśpieszenie jego śmierci jakimikolwiek sposobami lub działaniami, albo zaprzestanie zabiegów sztucznego podtrzymywania życia”, rozróżnia tylko dwa możliwe warianty strony przedmiotowej. W żadnym przypadku nie wpływają one na kwalifikację czynu i rozmiar kary.

Przeprowadzone badanie ustawodawstw karnych krajów postradzieckich pozwala wnioskować, że dzisiaj w kodeksach karnych tylko trzech z dwunastu państw – członków Wspólnoty Niepodległych Państw – zawarte są odrębne przepisy przewidujące za zabójstwo na żądanie pokrzywdzonego łagodniejszą karę w stosunku do kary za zwykle zabójstwo. W dziewięciu państwach, w tym na Ukrainie, odpowiedzialność karna za ten rodzaj zabójstwa nie jest rozpatrywana w granicach odrębnego typu przestępstwa.

Analiza doświadczenia ustawodawczego innych krajów europejskich przy wprowadzaniu odpowiedzialności za dokonanie eutanazji pokazuje, że w większości państw zabójstwo na żądanie i /lub pod wpływem współczucia jest kwalifikowane jako przestępstwo przeciwko życiu. Jednak, w odróżnieniu od kodeksu karnego Ukrainy, ustawodawcy niektórych krajów włączyli do kodeksów karnych odrębne przepisy o odpowiedzialności za analizowany czyn. Sądzę, że jest to właściwe stanowisko ustawodawcy. Dokonanie przestępstwa na żądanie i pod wpływem współczucia (z motywu współczucia) na tyle obniża społeczną szkodliwość czynu i winę sprawcy, że skutkuje to obniżeniem kary w sankcjach odpowiedniego przepisu części szczególnej kodeksów karnych tych krajów.

Uważam, że przejęcie i wykorzystanie przez ustawodawcę ukraińskiego doświadczeń innych krajów w zakresie zabójstwa eutanatycznego będzie miało pozytywny wpływ na poszukiwanie optymalnego rozwiązania problemu.

SUMMARY

The aim of the paper is the presentation of legal acts concerning euthanasia murder in the criminal law of Ukraine and other post-Soviet countries. The history of the first appearance of euthanasia has been presented in legal records of post-Soviet countries and scientific researches. According to their interpretation, "euthanasia" is "causing the death of a person on their demand under the influence of sympathy and to prevent their suffering".

According to the obligatory law of Ukraine, the agreement of the victim does not exclude from the responsibility for the deed. The euthanasia murder does not belong to the group of preferred crimes, and in practice it can be treated as the basic type according to part 1, article 115 of the penal code of Ukraine. Among the post-Soviet countries in the penal codes only Azerbaijan (Article 135), Georgia (Article 110) and Moldavia (Article 148) introduce the independent preferred type of crime for euthanasia murder.

What is essential in Ukraine is the need of working out the disputes over the legislative practice of prohibition of euthanasia, the lack of the proper regulations in the penal code and the real medical practice of its latent adherence. Thus, the independent preferred type of crime – euthanasia murder, needs to be isolated from the basic regulation on murder. The suggested norm will help to avoid two dangerous extremes: decriminalisation of euthanasia and identifying it with the ordinary murder. And that means that many subsequent problems with the proper estimation of the deed will be prevented.